

Kulturaktiviteter og helsearbeid

På slutten av 1800-tallet hadde de frivillige organisasjonene begynt å komme, og i løpet av noen tiår hadde det blitt stifta flere lag og foreninger med forskjellige formål. Noen få gikk inn etter kort tid, mens andre utvikla seg videre og ble varige. I mellomkrigstida kom det få nye foreninger. Det viktigste nye var at idretten ble organisert. Idrettsaktivitetene økte, og årsaken var kanskje at ungdommene fikk mer fritid enn før, siden lønna arbeid var mangelvare.

Idrettsaktiviteter

Det var ungdommene øverst i bygda som stifta det første idrettslaget i bygda. Namnet var Stugudalsgutten, og laget ble danna 22. februar 1920. Johan Martin Rotvold, Einar Stugudal, Mikael L. Uglem og Jon H. Rotvold sto bak tiltaket. Det er overraskende at laget opprinnelig begynte som fotball-lag, enda skirenn hadde vært nesten eneste form for idrettsaktivitet hittil. Men skiløping drev en jo likevel, og fotball krevde mer organisering. Det viktigste arbeidet til å begynne med var å lage til en fotballbane, og den første og beste idrettsplassen i bygda var det lenge Stugudal som kunne by på. Det ble heller lite med aktiviteter, og laget gikk etter alt å dømme i stå. Lagsspørsmålet ble imidlertid tatt opp igjen senere, for i 1933 meldte Selbyggen om 5-årsjubileum for Stugudalsgutten. I protokollen for Tydal idrettslag fins en invitasjon til denne feiringa. Stugudalsgutten ble altså reorganisert i 1928, og nå ble ski hovedaktiviteten. Fotballinteresserte ungdommer fans det også lenger ned i bygda. De danna Gresli fotballklubb i 1925. Ei grasslette nedafor Spongton, der Erik Ås kunne unnvære noen høyllass, tjente som fotballbane. Han var sjøl med på tiltaket og ble valgt til første formann. Formannen med sine 40 år var også det eldste medlemmet, men ellers var det ungdommer ned til 14–15 år som tok opp den nye idretten. Det ble mest lek og langt mellom seriøse fotballkamper den første tida, men aktiviteten tok seg opp igjen i 1930-åra. Klubben meldte seg inn i Sør-Trøndelag fotballkrets i 1938. Den fikk besøk av Rosenborg fotballklubb dette året, og by-laget vant forøvrig en overlegen seier. Men litt billettinntekter ble det av denne leksjonen i fotballspill. Klubben hevda seg bra mot Stugudalsgutten når den fikk i stand kamper mot stugudalingene, og spelte også jevnt enkelte ganger mot lag fra Selbu og Stjørdal. Bygda hadde imidlertid best vilkår for skiidrett, og interessen økte i mellomkrigstida. I 1932 ble Tydal idrettslag stifta. Det begynte som rent skilag og meldte seg straks inn i Norges skiforbund. Tydal hadde nå flere gode skiløpere, og de hadde behov for å ha et lag å representere når de skulle delta i konkurranser utafor bygda. Og skikonkurranser var det blitt påtakelig flere av omkring 1930 enn før. Initiativtaker til å stifte laget var visstnok Johannes Lunden. Han var en ivrig forkjemper for skisporten, deltok sjøl ennå i mindre høgtidelige renn og gikk gjerne opp lina (løypa) foran de større skikonkurransene. Ja, Lunden var løypemaskinen den tida. Tydal idrettslag fikk 50–60 medlemmer i 1930-åra og drev en forholdsvis aktiv lagsvirksomhet. Det hadde 4–5 medlemsmøter for året, arrangerte omtrent like mange fester og holdt noen ganger en basar for å skaffe laget litt penger. Det innøvde til og med flere skuespell som det reiste rundt i dalføret med. Laget prøvde helt fra starten av å skaffe seg en idrettsplass, men tomtespørsmålet viste seg vanskelig. Det ble vurdert tomt både ved Løvøya og på Aune, men flertallet ville helst ha idrettsplass sentralt i Ås. I 1939 kom det endelig i stand en avtale om leie av et jordstykke på Kløfta. Verken kommunen eller idrettslaget hadde penger til å bygge

idrettsplass for, men arbeidet på Kløfta fikk offentlige tilskott for å gi arbeidsledige sysselsetting. Det var imidlertid bare så vidt kommet i gang før krigen brøt ut og foreløpig stoppa det hele.

Ol-Anderstrøa var fotballbanen til Gresli fotballklubb. Bildet er tatt i forbindelse med en kamp i 1926, som samla nesten all ungdom i Hilmo og Gresli.

Tydal skytterlag var også i aktivitet i mellomkrigstida. Her er laget samla foran skytterhuset på «Heknås-floen». Karene har med seg Ragnhild Nordgård (bakerst til høgre) som kaffekoker.

Tydal idrettslag holdt seg derfor til skisport. Bare en marsjkonkurrans og et sykkelritt ble arrangert utenom vinteren. En gang hadde medlemmene høstutflukt til Nedal, men det var ikke stor interesse for å gjenta turene. Det var skisporten interessen samla seg om, og det var hvert år flere renn som samla mange tilskuere.

Skirenn

Før Tydal idrettslag ble til, var det ungdomslaga som arrangerte skirenn. Mange var uhøgtidelig lagsmoro, men fra slutten av 1920-åra ble det mer alvor over skikonkurransene. Neadal ungdomssamband satte opp vandrepokaler til beste løper og beste tremannslag i dalføret. Disse pokalrenna over 30 km ble store konkurransebegivenheter og en viktig stimulans for løperne. Det lyktes Tydal idrettslag å erobre pokalen to ganger i 1930-åra. I 1934 var Tydal idrettslag og Stugudalsgutten de to beste laga i dalføret, og Selbyggen skrev at tydalsløperne var «karer som man kan vente seg meget av». Det var både mange og gode skirennere i Tydal i 1930-åra, men forhåpningene om at det skulle komme noen storløper fra bygda,

ble ikke helt innfridd. Det var mest langrenn interessen samla seg om. Et utforrenn er nevnt én gang i protokollen til Tydal idrettslag. Hopprenn var det rett nok flere av, og noen få kunne vise til gode prestasjoner i hoppbakkene. Henning O. Lien hadde f.eks. tatt premie i et hopprenn på Tynset i 1917. Skikonkurransene den tida var ennå vanligvis kombinerte øvelser, og Henning, som mange andre, brukte samme skiene både i hopp og langrenn. I mellomkrigstida ble hopping en spesialøvelse, men det var helst noe guttungene drev med. Idrettslaget gjorde i stand en hoppbakke ved Fossan og bygde et ekstra tilrenn eller fartsbru til bakken i 1935. Men den ble fort tatt ned igjen, fordi farten ble for stor. Hoppbakker fans ellers i Gresli, ved Moen og i Stugudal. Det var imidlertid få som hadde råd til å skaffe seg skikkelige hoppski, så idrettslaget kjøpte inn 2—3 par til utlån. Det hendte at idrettslaga organiserte felles treningsrenn, men ellers holdt hver løper på for seg sjøl i håp om å bli best. Mange av ungdommene hadde ikke fast arbeid i mellomkrigstida, og hadde derfor tid og anledning til å farte rundt på jakt og sette ut rypesnarer om vinteren. Det ble mye trening av det også, og god kondisjon var et viktig grunnlag. For skulle en delta i renn i Selbu, kunne det bli mange mils skigåing på ei helg. Ermann Kløften husker en vinter han var med på 15 km om lørdagen og 30 km om søndagen. Først måtte han renne fra Tydal til Selbu på ski, og så var det å gå opp lina på 15 km. Det var vanlig at løperne sjøl måtte gjøre det. Etter at renna var over, var det å gå opp att til Tydal på ski. Det ble 17 mil på ei uke, rekna han ut. For løpere fra Stugudalen — Magne Unsgård, Esten Flaten, Johannes Løkkås, Anders Lyng o.a. — ble det enda noen mil i tillegg. Tydalingene hadde derfor sin styrke i seighet og utholdenhet. Når de store konkurransene over 30 km foregikk her oppe, gjorde de derfor løypa helst litt lenger for at de skulle ta selbyggene. Ungdomslaga og andre foreninger fortsatte med å arrangere skirenn som var mer moro og underholdning enn alvorlig konkurranse. Slike var parrenn, gubberenn og gaukrenn. Det siste gikk ut på at det ble vedtatt ei idealtid på forhånd, og den som kom nærmest denne, ble bestemann og «storgauk». Det var egne damerenn, stafettrenn og merkerenn. Alle skirenn samla mange tilskuere og stor deltakelse. De var på mange vis også sosiale begivenheter, og det var alltid fest med premieutdeling etter et større skirenn.

Et gubberenn kunne være riktig underholdende, særlig fordi det ble servert pons på matstasjonene. Det kunne utarte med for mye drikke, og ikke alle syntes det ble like trivelig. Etter et gubberenn i 1930 framførte Elisabet Østby (Lyng) et kåseri med et vers om hver av deltakerne. Ho hadde sjøl deltatt i og vunnet damerennet som gikk samtidig. Gubbene var i alderen 45—60 år, og bestemann ble premiært med «Kjerringenes gavepremie». Noen av versa lydde slik:

*«Det ble bestemt for en tid her siden
at gubban å skulde føl' med tiden.*

*I langrenn prøve sin energi —
og følge med den moderne tid.*

*Så kom det tre i fra Gresligrenda
med ski og huggu i rette enda.*

*Og fra Aune, der kom det to,
så gla ' på skiom dem spratt og lo.*

*Kristoffer Gresli han spratt på skiom
nedetter brattaste stup i liom.
Førstepremie skal han få,
ja, det er svare til kar å hå.*

*Som femte karen kom sjølve Lunden, han renne liddelig godt i grunden.
Og med sportstil fra topp til tå
kom han Per Eriksa derpå.
Og Petter Korsvoll, hei og hopp så spretten,
står han ikke, så sikkert dett'n
For en ponsskvett han renne kan.
Ja, a Johanna har en livat mann.*

*Tomas Rønning han tors it starte,
han tykte bakkan var alt for bratte,
Men på festen han kjem i kveld,
for litt dram vil han ha sig lell.*

Skiutstyret var ennå i begynnelsen av mellomkrigstida mest heimegjort. «Tydalingene starta i finnsko og lærbindinger», kommenterte Selbyggen fra et kretsrenn i Vikhvervet i 1933. Det var heller sjelden at heimegjorte ski hadde jernbindinger. Materialet var bjørk, og Ermann Kløften husker at de første bjørkeskiene hans kosta 15 kroner. Det var flere i bygda som laga ski til eget og andres bruk. Bjørkeskiene gled godt i kaldt vær når de var baksta (innbrent) i tjøre. Konkurranseløperne skaffe seg for det meste hiekoryski i 1930-åra. Til disse ble det brukt Huitfeldtbindinger med band attom hælen, senere kom Bergendahls tåbinding og så etter hvert «Rottefella». Hiekoryskiene var dyrere enn bjørkeskiene, og de krevde også kjøpesmurning, siden det ikke gikk an å brenne tjøre inn i den harde hiekoryveden. Det var imidlertid lite med kjøpesmurning på butikkene i Tydal, så idrettslaget skrev til kretsen for å få tak i høvelig smurning.

Fra et parrenn på Aune 12. april 1931. Etter rennet

var det fest og premiering.

Fester

Skirenn ga som nevnt anledning til å holde fest. Nesten alle lag og foreninger arrangerte gjennom året fester for medlemmer og andre. Dansen samla ung og gammel, noen ganger var det skuespell som skulle framføres, og ofte hørte det med utlodninger og basarer. For ett av formåla med festene var å samle penger til foreningsvirksomheten eller til andre formål. De fleste festene ble arrangert av ungdomslaga. Noen av dem tradisjonelle og årvisse innslag i hverdagen. Nest siste helga i september eller først i oktober var det gomfest eller sommertausfest. (Siste helga i september var det prestehelg, og da skulle det ikke være dans.) Gomfesten var en slags feiring av at setertausene kom heim fra setra. Budeiene kokte gomme av siste mjølka før heimreisa, og gomballer var inngangsbillett for jentene på festen og ble delt ut til andre. Særlig i Selbu knytta det seg mange skikker til gomhelga og gomfesten, og denne tradisjonen var i hevd i dalføret opp til Ås. I Stugudal var det ingen gomfester, men der setra heller ikke gardbrukerne slik som lenger ned i bygda. I jula var det alltid fest i ungdomslokala. Julefesten var gjerne den store festen i året, og da var det skikk å pynte seg noe mer enn til andre fester. I noen grender var det også ungdomslaget som laga juletefest for barna. Ellers var det lærerne som organiserte og leda disse festene. I februar var det morsfest. Da ble alle mødre invitert til fint pynta ungdomslokale og servert kaker, kaffe eller sjokolade. Noen talte for mødrene, og det var underholdning med sang, musikk og kanskje skuespell. Til slutt var det dans.

17. mai ble også feira i ungdomslaget, og de holdt «pinstirøke». I slåttonna, mens det var mange sommertaus i bygda, var det oftest dans hver helg.

For å få inn litt mer penger til lagsdrift og vedlikehold av ungdomshusa, arrangerte laga forskjellige slags auksjonsfester. Til korgfestene laga kvinnfolka til korgene med noe godt i, og de ble auksjonert ut på festen. Korgene var fint pynta, så de skulle lokke karene til å by over hverandre. Det var mannfolka som hadde mest penger og som kjøpte korgene, og det gikk an for flere å slå seg sammen om kjøpet. De som hadde gitt korgene, hadda namna sine i dem, og det var vanlig at de ble bedt sammen med kjøperne om å ete opp innholdet.

Ungdomslaga drev mye med skuespell. Her er aktører fra skuespillet «Jon Anders og Lars Anders», framført av Aune ungdomslag ca. 1928.

Sangen har tradisjoner i Tydal. I mellomkrigstida fans et mannskor som hadde lærer og klokker Bardo Rolseth som dirigent. Bildet er tatt i 1928 foran vedskjulet ved avholdshuset Breidablikk.

Pakkefest var noe liknende. Kvinnfolka laga til pakker som kunne være gjenstander eller mat, f.eks. spekepølse eller rømme i flasker. Disse ble også solgt på auksjon. Sløyfefest var en mer romantisk variant, men ga gjerne mindre inntekter til laget. Forut for sløyfefestene laga jentene til to sløyfer. Den ene ble pakka inn i en konvolutt eller noe anna og auksjonert bort. Guttene kjøpte, og det hørte med som forpliktelse å be jenta på kaffe og dans. Serveringa foregikk i restauranten, som en sa. Det var en egen kjøkkenavdeling i lokalet, og det var mest karfolk som samla seg der. Innredninga i resturanten på det nye ungdomshuset i Gresli var et stort bord med lange benker til og noen småbord ved siden av. En kopp kaffe kosta her 25 øre. Med brød attåt ble det litt mer. For et glass rømme med brød var prisen 60—70 øre. Men mange hadde ikke råd til mye mer enn fembøringen som var den vanlige inngangsbilletten. Jentene satt langs veggene i dansesalen. Det var bare karene som kunne by opp til dans, dersom det ikke var damenes. Og det var skikk at en gikk av golvet etter endt dans. Bare på skuddårsfestene kunne jentene by opp til dans, og da var det ekstra fullt på golvet. Lørdagsdansene starta sent om kvelden, men varte lenge, oftast til om morgenen. Det hendte nok mer enn en gang at jenter gikk rett fra fest og heim til morgenstellet i fjøset. For mange hadde lang veg, og en måtte bruke føttene eller sparke om vinteren. Om ei som bodde på Nedal, fortelles det at ho sprang på fest i bygda mellom fjøstidene. Likevel var det mange som ville fortsette dansen på søndagskvelden også. Ungdommene skrangla sammen penger til spellmannen. Kanskje var det litt brød igjen fra festen, og så kokte en kaffe og dansa noen kveldstimer. En slik attpåfest ble kalt for «rompe».

Nytt ungdomshus i Gresli

Ungdomslaga i grendene var så heldige at de hadde hvert sitt hus, og i tillegg hadde en avholdslokalet Breidablik i Ås. Disse ble reparert og flikka på og fikk påbygd restaurantavdeling i mellomkrigstida. Det største prosjektet var bygging av nytt ungdomshus i Gresli. Ungdomshuset Granheim, som ungdommene i Gresli og Hilmo hadde fått opp i 1911, var forholdsvis lite. I 1930 ble det enighet om å bygge nytt og større på et annet sted i grenda. Tomtevalget skapte strid, men ble avgjort da Serri og Ola L. Græsli tilbydde gratis tomt ved Spongene. Namnet på det nye lokalet ble da naturlig nok Spongton. Formann for styret i 1930 var Martin Hilmo, og det var visst også han som fikk idéen og sto på for å få det til. Johan Hilmo, Kristoffer Græsli og Albert Græsli tok på seg arbeidet med å sette opp huset og gjøre det ferdig utvendig med dører og vinduer for 880 kroner. Materialene ble gratis, for nesten alle som eide skog i grenda, ga

tømmer til bygget. Bare saglønn på 150 kroner kom som utgift, og arbeidet ble gjort på byggeplassen. Handkløvd spon til taket ble kjøpt fra Selbu for 175 kroner. Oppsetting av grunnmur, taktekking, innredning og anna nødvendig arbeid ble som vanlig gjort gratis på dugnad. Lars Eggen toppa gratisinnsatsen med 30 dagsverk til sammen.

Nytt ungdomshus i Gresli ble bygd i 1930. Det fikk narnnet Spongton, og bygginga var i stor grad utført på dugnad.

Kristoffer Græsli panelte hele himlingen i taket alene. Da Johan Hilmo ble spurt om hvorfor ingen var med og hjalp han, var svaret: «Å tru du de var nun ainn som torsa sta oppi der på berre en planke? Å nei, han Krestoffer e en hælvolin gubbe de».

Som under bygginga av det første huset i 1911, var det kvinnene som trådte til for å skaffe penger til inventar og utstyr. Ragna Eggen leda kvinneforeninga, og mange satt kveld etter kveld i flere år, er det sagt, og strikka votter for salg. Ja, de måtte selge votter for å kjøpe garn for også. Slik ble det skaffa gardiner, seeneteppa, kjøkkenutstyr og kopper.

Sanitetsarbeidet

Sanitetsforeninga hadde kommet i gang i 1910 og tok seg av all sjukepleie i kommunen. Virksomheten ble utvida i mellomkrigstida, og foreninga fikk medlemmer fra flertallet av familiene i bygda. 227 personer sto som medlemmer på det meste i mellomkrigstida (vel halvparten av alle kvinnene mellom 20 og 70 år og 2/5 av mennene). Selbyggen skrev da også med rette i 1939 at det var «en sjelden interesse bygdens befolkning har for sanitetsarbeidet.» Sjukesøstera, som foreninga tilsatte og lønna, tok seg av pleie av sjuke i bygda. Foreninga ga også flere ganger pengehjelp når noen i trange kår havna på sjukehus. Og takka være store pengegaver fra Ehrchristian Lysholm, var det et par utdelinger i mellomkrigstida av klær, mat og penger som rakk til mange trengende familier. I 1930-åra overtok Sanitetsforeninga drifta av folkebadet i Ås. Foreninga meldte seg inn i Norges badeforbund og gikk inn for bygging av bad i de andre grendene også. Den siste store oppgaven før krigsutbrottet var skoletannrøkta. Takka være Sanitetsforeninga fikk barna det første tilbudet om skoletannpleie i 1939, og foreninga drev frivillig skoletannrøkt til kommunen overtok. Hvor fikk så Sanitetsforeninga penger til alt dette? I hovedsak hadde den tre inntektskilder. Noe av inntektene kom fra kontingent og betaling for pleie, men dette utgjorde ikke store summene. Mer kom inn ved frivillige gaver. Lysholmbrørne ga faste tilskott og ekstra gaver i tillegg. Fra 1936 fikk Sanitetsforeninga også 400 kroner fra Ehr. Lysholms legat. Noen ganger ble det gitt tillatelse til ofring i kirka til inntekt for sanitetsarbeidet. Aller mest utgjorde likevel inntektene som skrev seg fra

arbeidet til medlemmene. Hvert år ble det solgt maiblomster, julemerker, julekort, lodder o.l. De største inntektene kom inn ved basarer. En større basar var fast tradisjon hvert år. I 1920-åra ble disse holdt ved påskeeller pinsetider. Senere var bededagshelga om høsten fast basartid. Denne basaren varte i to dager, og da var det ingen andre arrangementer i Tydal. Arbeidet med å lage til basargjenstandene foregikk mest hele året, bortsett fra om sommeren. For å få til en praktisk ordning med dugnader, ble bygda delt i tre og senere flere kretser. Formannen tagg ull hos bøndene om høsten, og kvinnfolka i kretsforeningene møttes hos hverandre til karding, spinning, strikking og hekling. Om vinteren måtte medlemmene ofte vasse over snøfonner eller gå på ski med karder, strikke- eller heklepinner og til og med rokker, som de skulle bruke på arbeidsmøta. I de første åra møttes medlemmene til dugnad på dagtid. Da kunne de utnytte dagslyset, og mange måtte dessuten være heime til fjøsstellet om kvelden. Interessen og arbeidsiveren var stor, og det er sagt om noen av lederne at det var bare når de låg i barselsenga at de ikke møtte opp på sanitetsmøte. På basaren var det utlodning av de mange handarbeidstinga som flittige hender hadde laga til. Fra øverst til nederst i bygda møtte folk opp på Folkets hus i Ås. Storbasaren i bededagshelga var en av de gildeste begivenhetene for mange. En del av gevinstene ble trekt på lørdagskvelden, men hovedtrekninga var først om søndagskvelden. Etterpå var det ofte dans. Ved midten av 1920-tallet pleide storbasarene å gi omkring 800 kroner til foreninga. Fra midten av 1930-tallet kom utbyttet over 1.000 kroner. Og nesten alt var netto, for tinga til utlodning var laga av medlemmene, og råmaterialene var gitt gratis.

Sanitetsmøte hos Kari Aasdal. Bak fra venstre: Kari Aasdal, Helga Aunemo og Gjertrud Aasen. Foran fra venstre: Ingeborg Anna Østby, Marie Nygård, Amanda Hilmo, Serina (Stuesjø) Lien, Ella (Nyland) Jensvold og Johanna Haabet.

Det var også mye arbeid med å lage til sjølve basaren, og det falt på festkomitéen. Det skulle bakes og stelles til for servering. En måtte bære opp ekstra bord til Folkets hus fra gardene nedafor. Der måtte en også hente vatn. På forhånd måtte det fyres godt, og veden lå ute og var sjelden særlig tørr. Så røk det også lenge i de dårlige ovnene før det ble noe varme i huset. Ryddetjenesten og vaskinga etter basaren tok også tid. Mye av dette falt på kvinnfolka i midt-grenda, for en kunne ikke forlange at de fra Stugudal eller Gresli skulle gå helt til Ås for å vaske lokalet. Noen karer var alltid med i festkomitéen og hjalp til. Sanitetsforeninga utretta mye for bygda, og vi skal høre mer om virksomheten senere. Den ga også kvinnene organisasjonserfaring og økt sjøltillit og tru på at de kunne organisere, lede og utrette noe. Mange fikk verv og sær oppgaver i styret, komitéer og kretsforeninger, men lederne skifta lite. Formannsvervet var uten tvil arbeidskrevende, men ble trulig følt som en så stor og meningsfull oppgave at formennene fortsatte mange år i trekk. I tida før 1940 har det bare vært fire formenn, og den siste

fortsatte også lenge etterpå. Disse fire er:

Brynhild Rolset: 1911—20

Berit Kirkvold: 1921—25

Kjersti Svelmo: 1926—30

Amanda Hilmo: 1931—62

Husmorlag

I mellomkrigstida ble arbeidet for hus, heim og barn et nytt virkefelt for de frivillige organisasjonene. Hjemmenes Veis Landsforening var stifta i 1915, men aktiviteten økte særlig etter namneskiftet til Norges Husmorforbund i 1933. Trøndelag utgjorde en egen underavdeling, og samme året ble den store Trøndelagskretsen delt etter fylkesgrensa. De nye lederne i fylkeslaget var nå svært aktive både for å danne flere lag og holde kurser. Kostholds- og ernærings spørsmål ble de sentrale oppgavene i 1930-åra. I 1936 ble Hjørdis Ruud fra Selbu ny kretsformann. Hennes hjertesak var skolefrokosten, og Ruud reiste rundt i fylket og agiterte for å få den såkalte Oslofrokosten med visse tillempinger innført i skolene. I november 1936 kom ho til Tydal og holdt demonstrasjon av sunn og riktig kost. Skolebarna fra Ås og Aune var møtt fram. Samtidig snakka nok fru Ruud om husmorsaka, for 40 kvinner gikk sammen om å stifte Tydal husmorlag. Anne Husvold ble valgt til leder av laget. Laget starta friskt med kursaktivitet og økte medlemstallet. Skolefrokosten ble ingen særlig aktuell sak i Tydal. Det hadde heller ikke kretsformannen tenkt seg. Men poenget var å rettleie barn og foreldre slik at ungene fikk god og riktig kost. Helst skulle det være grønnsaker med i skolenista. Tanken bak skolefrokosten var jo særlig at den skulle forebygge tannråte. En ble nå oppmerksom på dette som en sjukdom, og som nevnt foran, fikk Sanitetsforeninga innført skoletannpleie i slutten av 1930-åra. Mange av medlemmene i husmorlaget var jo også medlemmer i Saniteten. Husmorlaget var opptatt av det forebyggende arbeidet, mens Saniteten tok seg av behandlinga av sjukdommen. Inspirert av agitasjonen for bedre kosthold med grønnsaker, prøvde husmorlaget å få til en skolehage ved skolen i Ås. Styret ble pålagt å leie jord, men det viste seg vanskelig. En ga opp dette, og oppmuntra i stedet barna til å lage seg en hage heime. Husmorlaget påtok seg å skaffe gjødsel til dem som trengte det, og delte ut hagefrø ved forskjellige anledninger. En slik anledning var f.eks. 17. mai 1939. Husmorlaget arrangerte dette året fest i ungdomshuset på Aune i samarbeid med Sanitetsforeninga. I tillegg til den vanlige serveringa av sjokolade, fikk nå barna grovbrød og demonstrert en riktig sammensatt frokost. Hjørdis Ruud kom tilbake til Tydal i 1938 og holdt et grønnsakkurs for femten elever. De fikk prøve seg på å lage bl.a. grønnsaklapskaus, gulrotpannekake og diverse supper med grønnsaker. Og de fikk høre litt om vitaminenes betydning. Denne kunnskapen var ikke allmenn ennå; «vi er nok endnu uvidende på dette området,» referte Helga Aunemo fra kurset. Kurset ble avslutta med demonstrasjon av de nye grønnsakrettene for bygdefolket. Husmorlaget agiterte også for å bruke mer fisk i kostholdet. Et par fiskekurs ble holdt i Tydal i 1939. Dessuten holdt det kurs i plantefarging, baking og syng. Et vevkurs ble planlagt i 1940, men måtte avlyses på grunn av for liten deltakelse. Vevkurs ble imidlertid tatt opp igjen etter krigen. Snekkerkurs (for gutter, naturligvis) var også noe for Husmorlaget. Foreninga betalte utgiftene til et slikt kurs i 1940. Ei sak laget arbeidde lenge og mye med, var oppføring av et andelsbakeri i bygda. I slutten av 1930-åra ble det danna et andelslag for formålet, og saka kom så

langt at en kjøpte tomt og fikk løfte på materialer. Så kom imidlertid okkupasjonen, og planen ble lagt på is. Arbeidet ble tatt opp igjen etter krigen, men ble aldri realisert. I tillegg til sakene som laget kunne arbeide for, var det sosiale samværet vel så viktig for medlemmene. En møttes i heimene hos dem som hadde mest plass, eventuelt i ungdomslokala i grendene, og hygga seg sammen mens strikkepinner og synåler gikk. Det var alltid sang på møtene, opplesing fra Husmorbladet eller andre kilder og ofte andakt. Kaffeservering hørte naturligvis til, og praten gikk livlig. Ei håndskrevet avis som Magda Gullbrekken begynte med etter krigen, ble kort og godt kalt Skravla.

Politisk aktivitet

Arbeiderpartiet hadde gått i spissen for å danne politiske lister ved kommunevalga, og det var egentlig bare arbeiderbevegelsens folk som drev organisert politisk virke i mellomkrigstida. De hadde stifta både partilag, kvinneforening og ungdomslag under første verdenskrig. Tydal ble «et av de beste steder for arbeiderbevegelsen», skrev Arbeider-Avisa i 1926. I Arbeiderlaget, som i andre foreninger, var det imidlertid ikke enkelt å drive lagsvirksomhet i en så vidstrakt kommune, der det ikke var rutebilforbindelse og knapt nok åpen veg om vinteren mellom grendene. Alt i 1918 danna partifellene i Gresli eget grendelag og fikk det godkjent som underavdeling i Tydal arbeiderlag. I 1921 ble organisasjonen omdanna ved at Arbeiderlaget ble omdøpt til herredsparti, og det fikk tre lokalavdelinger; ett for midtbygda (Ås og Østby), ett for Gresli og Hilmo og ett i Stugudal. Arbeiderpartiet fikk nå flere tilhengere i bygda. Etter kommunevalget i 1922 kom det inn med fem representanter i kommunestyret. Og ved Stortingsvalga stemte halvparten på sosialistene. I disse åra foregikk de store stridighetene innad i norsk arbeiderbevegelse om valg av politikk, retningslinjer og grad av tilknytning til kommunistpartiet i Russland. Ved partisplittelen i 1923 gikk Tydalslaget over til kommunistpartiet. Det var visstnok daværende formann, Mikal Uglem, som «ved en tilfeldig majoritet» fikk laget til å gå med «splittelsespartiet», beklaga Arbeider-Avisa i 1926. De indre partistridene svekka muligens lagsinteressen. Arbeidsløshet og dårlig økonomi hos mange gjorde det heller ikke lett å få medlemmer. Både i 1922 og 1923 diskuterte en nedleggelse, da «ingen nevneværdig kontingent var innkommet». Uglem foreslo i 1924 at partiet skulle stå utafør de to store fraksjonene, dvs. DNA og NKP. Resultatet ble visst at virksomheten gikk helt inn. Ved kommunevalget i 1925 gikk partiet også kraftig tilbake og mista to representater. Redaktør Øisang i Arbeider-Avisa fikk det midlertidig på fote igjen i 1926, og nå slutta det seg på ny til Arbeiderpartiet. Det var der medlemmene hørte heime, for Stortingsvalget i 1924 viste at bare 19 personer stemte på Kommunistene, mens 110 valgte Arbeiderpartiet. Bare to personer stemte forøvrig på sosialdemokratene, som hadde brutt ut av bevegelsen i 1921. Noe større aktivitet ble det fremdeles ikke, og i 1928 ble partiet reorganisert og nye lover vedtatt. Gløden var i ferd med å komme tilbake, for Arbeiderpartiet og Sosialdemokratene slutta seg sammen igjen i 1927. Det forente partiet fikk så stor framgang ved Stortingsvalget at det danna regjering for første gang. Kommunistpartiet ble stående utafør samlinga. Nesten alle medlemmene i Tydal arbeiderlag, som det nå het igjen, stemte på Arbeiderpartiet, men laget meldte seg først inn i fylkespartiet av DNA i 1931. Ny leder for laget i 1928 ble Lars I. Aune. Han hadde vervet til 1935 og fikk dermed oppleve å føre partiet fram til ordførerstolen og makta i kommunestyret. Formann etter Aune ble Iver Åsberg fram til 1938, og deretter Gustav N. Ås til laget ble lagt ned under okkupasjonen. I mellomkrigstida var det arbeidsløsheten som opptok laget mest. Det kom med stadige henvendelser til kommunestyret om tiltak mot ledigheten, særlig prøvde det å øve påtrykk for å få

igangsatt vegarbeid. Mange medlemmer var sjøl ledige, og lagskassa ofte tom. Enkelte år hadde det f.eks. ikke råd til sende representanter til fylkespartiets årsmøter. Men prisverdig nok greide det likevel å samle inn hjelp til medlemmer og deres familier som ble sjuke og kom i nød. En gang ble det sendt rundt ei innsamlingsliste for å skaffe fjøs til en småbrukerfamilie. Og arbeiderlaget samla også inn penger til Russlands nødlidende i begynnelsen av 1920-åra og til det spanske folket under borgerkrigen i 1930-åra. I begynnelsen hadde det vært oppgaven til Arbeiderkvinnelaget å skaffe partilaget penger. Inntektene av deres arbeid hadde også fungert som rene fattig- og sjukekassa for enkelte medlemmer. Arbeiderkvinnene var medlemmer av Arbeiderlaget når kvinneforeninga overførte tredjeparten av inntektene sine til laget, ifølge lovene. Men denne forma for medlemskap skapte en del hodebry. I de nye lovene fra 1929 fikk kvinnene individuelt medlemskap ved å betale halv kontingent, dvs. ti øre pr. kvartal. På denne tida ser det imidlertid ut til at Arbeiderkvinnelaget var lagt ned. Det ble forsøkt tatt opp igjen i 1934, men det er få spor å finne etter virksomheten. Arbeiderkvinnelaget kom imidlertid tilbake igjen i etterkrigstida.